

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 március Esszé

Vitányi Iván: Kis történetek a nagy magyar Abszurdisztánból

A Kossuth Kiadó felkérésére egy olyan kötetten dolgozom, amelyben az elmúlt nyolc évtizedben átélt-hallott anekdoták, történetek közül igyekszem elmondani néhányat. Különösen azokat, amelyek a zsákutcás magyar viszonyok sajátosságait, a Mozgó Világ idei 1. számának terminusával a magyar „Abszurdisztánt” jellemzik. Úgy érzem, hogy az ott megjelent keserű írásokat – köztük az enyémet – jól illusztrálja, ha az elmékedéseket kiegészíti egy kis válogatás ezekből a történetekből – különösen a legrégebbiekből és a legújabbakból.

Gyerekkor–fiatalkor

Hitler hatalomra kerül

1932 és 1936 között szüleimmel Ráckevén éltünk. Apám ott lett helyettes egy bolond öreg közjegyző mellett, aki azonban egy év múlva elküldte. Így állás nélkül maradt, és megismertük az értelmiségi nyomort. Bútorozott szobában éltünk, szegény körülmények között. Én 7-8 éves voltam, nem éreztem ínséget, élveztem a családi élet testmelegét. Kulturális „életünket” a rádió biztosította. Emlékszem, hogy egyik este Weöres Sándor költeményeit hallgattuk, megmaradt a fülemben, hogy: „Sűrű, sötét az este, Fázik a venyige teste”.

Másnap kora reggel a hírekben bementék, hogy Németországban Hitler Adolfot választották kancellárnak. Én nem figyeltem oda – talán még Weöres Sándoron járt az agyam –, de édesapám elkomorodott.

– Gyerekek – mondta –, ebből még nagy baj lesz.

Éreztem, hogy valami fontosat hallottam. De még nem tudtam, hogy ez lesz a kulcsmondat a következő évtizedekre.

Ismerkedés a soknemzetiségűséggel

Harmadikos elemistaként az első iskolai órán kerültem szembe ezzel a problémával. Akkor már Bácsalmáson laktunk, ebben az akkor háromnyelvű községben (sváb – bunyevác – magyar).

Mannhalter tanító bácsi felolvasta a neveket. Eljutott egy bunyevác fiúhoz. – *Témun János – olvasta. Csend. Megismételte. Csend. Egy fiú hátul felállt. – Tanító bácsi kérem, én Témun Iván vagyok. – A tanító bácsi így válaszolt. – Édes fiam, ez itt Magyarország. Az Iván név magyarul János. Úgyhogy te, édes fiam, itt Témun János vagy. – Csend. Iván belenyugodott, hogy János lesz.*

Nemsokára elérkezett hozzám. – *Vitányi János – olvasta. Csend, majd ugyanaz a második és harmadik felszólításra. Erre egyenesen hozzám fordult. – Nem hallod, édes fiam? – De hallom, csakhogy én Vitányi Iván vagyok. – Most mondtam, édes fiam, hogy itt nincs Iván, csak János. Te, fiam, János vagy! – Tanító bácsi kérem, én Iván vagyok! – mondtam határozottan.*

Így tartott még percekig. Otthon elmondtam, apám elment az igazgatóhoz. Mindketten Ivánok maradtunk. Témunnal jó barátok lettünk.

Az élmény mélyen bennem maradt, azzal a felismeréssel, hogy nem vagyunk egyformák, a magyarság pedig nem jelent felsőbbrendűséget. Máshogy kezdtem a dolgokra nézni, előbb csak abban, hogy egyenlő jó barátokra találtam mindhárom közösségben.

Hogyan lettem baloldali és antifasiszta

Eszmélkedésem

Kamasz eszmélkedésem útja a kultúrán keresztül vezetett a társadalom felé. Hagyományos nevelést kaptam – bár szüleim azon belül liberálisok voltak. De amikor 15 évesen megismerkedtem Bartókkal, úgy éreztem, egy egész világ nyílik meg előttem. Más a magyarság, más a nép, mint ahogy azt eddig tanultam – és más a kultúra. Az első élmény hatására úgy fogalmaztam magamnak, hogy csak a disszonancián át juthatunk a konzonanciáig.

Ha Bartók – akkor Ady is. Szerettem a verseket, és sokszor szavaltam az iskolai ünnepeken meg az önképzőkörben. Először Petőfi-, Reviczky-, Áprily-versekkel, de aztán beleestem Adyba. Már hatodikosan, 40/41-ben.

A pataki önképzőkör tanári vezetői rokonszenveztek a népi mozgalommal. Sorra hívták Féja Gézát, Németh Lászlót, Veres Pétert. Ott voltam mindegyiken. Az önképzőkörrel mi is falunkunkat végeztük. Vasárnaponként kimentünk a falvakba. Paraszt emberek jöttek össze, népdalt énekeltünk, Móricz-novellákat olvastunk, én Adyt szavaltam, Bartók-, Kodály-darabokat játszottunk. Utána órákat vitatkoztunk. Egyszer csak benne voltam egy politikai mozgalomban.

Amikor Veres Péter jött, engem bíztak meg, hogy mondjam el egy versét. Végigolvastam a Gyepsor-kötetet, és a „Ha nem lehettél szálfá” kezdetűt választottam. („*Kapaszkodj meg ebbe a földbe erősen, magyarom. Ha nem lehettél benne szálfá, legyél csak cserje, vagy legyél csak gyom.*”) A mondanivaló megfogott. Péter bácsi megdicsért, és azt mondta, még találkozunk.

Tiszaladányban Veres Péterrel

A Püski Kiadó nemsokára falunapot tartott Püspökladányban. A pataki önképzőkört is

meghívták, engem külön, hogy mondjam el a verset. Ott volt Darvas József, Sinka István, Nagy István, Somogyi Imre, Veres Péter. A művelődési ház nagyterme tele volt parasztokkal. Tiszaladány nem akármilyen hely: nem jobbágyparasztok, hanem szabad kistermelők lakták, egyenes derekú, független gondolkozású, kemény emberek.

Az estet egy éles konfliktus tette izgalmassá. Felszólalt egy jobboldali paraszt író (Búzás Márton). Elmondta, hogy csak a német nemzetiszocializmus hozza meg a megoldást. Nagy csend lett. És Veres Péter kiment a színpadra, és egész másként szólt, mint Patakon. Nem tanított, és nem is csak érvelt: harcolt. Elmondta, hogy a fasizmus: halál. Hogy nem német katonauralom kell, hanem földreform, gondolat- és politikai szabadság. Szocializmus. Nem kell félni a szövetségesek győzelmétől, akkor sem, ha a kommunista Oroszország is velük van. Csak így szabadulhat fel a nemzet.

Utána engem szólítottak. Bemondták, hogy pataki diák vagyok. Én meg úgy mondtam el a verset, mintha az életem függne tőle. A hatás leírhatatlan volt. Az emberek sorra odajöttek, megöleltek, fiamnak, testvéremnek neveztek. Püski Sándor meghívott Budapestre a következő népi estre.

Népi est a sportcsarnokban

1942. június 3-án Budapesten tartották. Nagy Ferenc (a későbbi miniszterelnök) nyitotta meg, majd beszélt Erdei Ferenc, Sinka István, Nagy István, Darvas József. Itt is az utolsó voltam, de itt Veres Péter verse mellett József Attila: *A város peremén-t* is előadtam. Amikor bemondták, hogy pataki diák vagyok, és hogy mit szavalok, kitört a taps. Felmentem az emelvényre. Jó jelenség lehettem: 17 éves, szőke, és rettenetesen sovány. Még nagyobb taps. Én pedig elmondtam mind a két verset, s amikor odaértem, hogy „*megteremti magában – mint ti majd kint – a harmóniát*”, majdnem összeestem.

Személyes történetemben fordulat volt ez az esemény. Megismertem József Attilát. Felfogtam, hogy a történelmi folyamatban előbb tart, mint Ady. Bartóktól tanultam a népet, József Attilától a szocializmust. Sok szocialista volt ott. Odajöttek hozzám, gratuláltak, kezemet szorongatták, elvtársnak neveztek. Nem tiltakoztam. Sőt úgy éreztem, hazataláltam.

Nem sokkal később Patakon egy bigott teológus felelősségre vont: *te, Vitányi, kommunista vagy?* Nem voltam biztos abban, hogy mi az, de az action gratuit szellemében fennhéjázva válaszoltam: *Igen! Na és?* Utána kivettem a könyvtárból Marxot, és lázasan olvasni kezdtem. Nem mindent értettem, de megfogott. Amikor 1943-ban jöttem és beiratkoztam az egyetemre, már tudatosan baloldalinak vallottam magamat. És csakhamar ott találtam magamat az ellenállási mozgalomban.

Marcsuka a bátyám sírjánál

Anyai családom földesúri múltjának maradványa, hogy az Ugocsa megyei, szőlősvégardói (ma Ukrajna) egykori Horthy–Szentpály-birtok házi cselédségének leszármazottjaival meleg családi viszonyban maradtunk. Különösen Marcsukával, aki valamennyi unoka mellett a dajka szerepét töltötte be. Ruszinok voltak, de jól tudtak magyarul. Imádnivalóan kedves volt, nem volt benne semmi szolgálékiség, hanem az egyenlőknek kijáró szeretet. De aztán visszaköltözött Végardóba, amit 1941-ben visszacsatoltak Magyarországhoz. Amikor 1942/44-ben apám

megkapta a beregszászi közjegyzői állást, gyakran jött át hozzánk látogatóba – és mi is hozzá.

Bátyám, Vitányi Attila 1944. április 27-én elesett Ukrajnában. Csak két napja volt kint, semmi harcnak nem volt részese, csak ment az erdőben, és eltalálta egy srapnel. Apámnak sikerült elérni, hogy régi barátja, Lakatos Géza (a későbbi miniszterelnök) a frontról jövet hazahozta a bátyám holttestét, így Beregszászon temették el. Hirtelen ment a dolog, Marcsukáék nem tudtak ott lenni. Egy hét múlva azonban ott volt, és ketten kimentünk a sírhoz. Marcsuka elsíratta a bátyámat, majd így szólt:

– *Ivánkám, borzasztó idők következnek. Mindenki azt mondja, hogy minket az oroszokhoz csatolnak. Rettenetes lesz. Bevezetik a kommunizmust.*

– *Marcsukám, én magyarázom meg nektek, hogy nem lesz baj? Miért félnétek az oroszoktól, ti ruszinok vagytok! A kommunizmus a ti közös javatokat fogja szolgálni. Én bízom benne, hogy csalódnai fogtok.*

– *Én pedig tudom, hogy nem. Nem számít, hogy mi oroszok vagyunk, de egész másfélék. Kialakítottuk a magunk kis életét, azért is, mert a nagyapád gondolt ránk, és szerezhettünk egy kis földet. Ezt most elveszik tőlünk.*

– *Nem veszik el, közös lesz.*

– *Azt hiszed, nem tudjuk, mi lesz? Volt nekünk kapcsolatunk eddig is az ukrajnaiakkal. Dehogyan lesz közös, hanem a vezetőké. Mindent elveszítünk.*

Így folyt a történelmi beszélgetés az utolsó földbirtokos és házi cselédjének leszármazottja között, 1944 nyarán.

Epilógus. A hetvenes években még újra találkoztunk, amikor látogatást tettünk Kárpátalján. Szeretettel fogadtak, még tudtak magyarul. Marcsuka meg is kérdezte: – *Emlékszel még a vitánkra bátyád sírjánál?*

– *Hogyne emlékeznék. Bocssáss meg, Marcsuka!*

A Horthy-család tárgyalásai az ellenállás vezetésével

Amikor Horthy elszánta magát a kiugrás előszítésére, ifjabb Horthy Miklós kezdte meg a tárgyalásokat. Megtörtént a csoda: úgy gondolták, hogy szóba állnak a baloldali, szociáldemokrata, sőt a kommunista munkássággal is. Először Szakasits Árpáddal, aki erre az ünnepi alkalomra mindenképpen frakkot akart ölteni, mert úgy gondolta, hogy az államfőhöz még egy jakobinusnak is így kell elmennie. Amíg ezzel foglalkozott, Horthy azt a tanácsot kapta, hogy ne hagyja ki a kommunistákat sem. Az ellenállás vezetősége a katonai bizottságának tagját, Somogyi Miklós építőmunkást jelölte ki erre a célra. Ő kopott utcai ruhájában ment oda. Tőle hallottam a következőt.

– *Hogy vélekedik a munkásság most az apámról?* – tette fel a kérdést Kishorthy.

– *Hát – felelte Somogyi lassan, mert nem volt bőbeszédű. – Megengedi, hogy egy hasonlittal éljek? Az ellenforradalom után (kicsit megnyomta a szót) a munkásság úgy nevezte, hogy a hóhér. Aztán amikor a rendszer megszilárdult, az inflációt megállították, lovas tengerésznek*

hívták. Nemrég azonban azt hallottuk, hogy nem nagyon tetszik neki a német szövetség, ezért új neve lett: a kormányzó. Most pedig, mikor úgy hírlik, ki is akar lépni belőle, békét akar a szövetségeseikkel és háborút Hitlerrel, már egyre többen így emlegetik: az öreg.

Kishorthy eddig feszülten ült, de most elmosolyodott. Somogyi egy tömbből faragott munkásarcán megjelent paraszt őseinek ravaszága: – *Ez még nem Kossuth apánk! De már lehet valami a dologból.*

Kétfajta vallatás a Gestapónál

1944. december 5-én a Gestapo elfogott. Egy volt osztálytársam, Adorján Manassé volt a feljelentő. Úgy látta, ezzel csinál magának karriert.

A Gestapónál kétféle vallatásban volt részem. Az első hagyományos: ütöttek, vertek, gumibottal, görcsös fabottal, puskatussal, kalapáccsal. Iszonyatos kínokat álltam ki, következményeit ma is viselem. De tudtam, hogy ez ellen nem véd meg, ha bármit bevallok vagy elárulok. Az csak olaj a tűzre. Ezért inkább álltam, de nem mondtam semmit.

A másik a pszichológiai. Ez még borzalmasabb. Bevittek egy rendesen bútorozott szobába. Magyarul beszélő gestapós fogadott. Hellyel és teával kívánt, halkán szólt a zene (még hozzá Beethoven). Egyezséget ajánlott. Ő meg akar menteni. Én úri-értelmiségi fiú vagyok, nem nekem való a kommunizmus.

– *Nem látod, hogy így egész életed csupa ámokfutás lesz? Legrosszabbul akkor járnál, ha győznének, mert akkor saját szemeddel kellene meggyőződnöd arról, hogy légvárat építesz. Azt az osztályt, amelyből származol, likvidálják. Az értelmiségieket, beleértve a tudósokat, mindenféle villamoskalauzok fogják kormányozni. Mi csak ellenségeinket üldözzük, de ti egymást fogjátok felfalni. A kommunisták kommunistákat fognak akasztani.*

Arra voltam kényszerítve, hogy hirtelen végiggondoljak mindent. Már eleget olvastam ahhoz, hogy tudjam, van benne igazság. De azt is, hogy az igazság kétoldalú. Akkor mondtam ki először magamban, hogy *csakazértis*.

De vallatómnak így feleltem:

– *Én tudom, hogy az ember tökéletlen lény. Tudom, hogy rengeteg baj lesz. De én mégis ezt az utat választom, és harcolok azért, hogy ne úgy legyen, ahogy most megjósolta.*

Ő viszont kiabálni kezdett, hogy békét ajánlott nekem, és én ezt megtagadtam. Visszavitetett a cellámba.

Bajcsy-Zsilinszky

December 10-én a Gestapo átadott minket a Nemzeti Számonkérő Széknek. A Margit körúti fegyházba vittek, majd két nap múlva autóbusszon Sopronkőhidára. A busz hátsó részén ültem, szemben Bajcsy-Zsilinszky Endrével. Tanúja voltam, amikor ki akarták onnan menekíteni, de ő nemet mondott. Tudta, mi lesz a sorsa, de így akarta vállalni.

A szomszéd cellában helyeztek el. Éjszaka kopogást hallottam a falon, hogy a régi

börtönszokás szerint a falon át beszéljünk. Meg reggel, amikor ki kellett állni a cella elé. Meg az orvoshoz menet. Ő kérdezett, engem, a gyereket. Bátorított. Mondta, hogy hívjam Bandi bácsinak. A jövőről beszélt. Mondta, hogy ő nem éli meg. Látszott, hogy készül rá. Hallatlanul kemény férfi volt. Utolsó előtti nap, december 23-án reggel – már csak az ítélet megerősítését várták – rám nézett és azt kérdezte:

– *Fiam, ugye, te kommunista vagy?*

– *Igen!* – feleltem határozottan.

– *A mű most már rátok marad. Nektek kell bevégezni. Rátok hagyom az országot.*

Másnap hajnalban zajokra, vezényszavakra, kiabálásokra ébredtem. Délután megtudtam, hogy utolsó akaratával rám hagyta a felesége által karácsony estére sült tortát. Azt majszoltam egész este.

Menekülésem csodája

Készülnöm kellett a legrosszabbra. Iszonyatos testi állapotomban ez már szinte természetesnek látszott. Magyar módra menekültem meg. A Gestapo ugyanis már nem adta át a Számonkérő Széknek nyomozati adataimat. Az ügyet egy bezupált vizsgálóbíróra, dr. Keresztes Ferencre bízta, aki leíratott magához.

– *Felhívom a figyelmét – kezdte –, hogy minden szavát feljegyezzük. Figyelmeztetem, hogy semmit sem tudunk magáról, miért van itt. Kérem, először erre feleljen.*

– *Részt vettem az ellenállásban* – mondtam ostobán, mert nem értettem a kérdést.

Erre megállított:

– *Még egyszer mondom, hogy nincs semmiféle adatunk az ügyéről. És nem is lesz, Budapestet körülfűrték. Ezért újra kérdezem: tényleg részt vett az ellenállásban?*

Most már kénytelen voltam megérteni:

– *Tulajdonképpen nem.*

Bólintott. És ketten kitaláltuk azt a mesét, hogy hogyan kerültem mégis oda. A két nap múlva kezdődő tárgyaláson engem egy hónapra ítélték, s mivel azt kitöltöttem, kiengedtek.

Lázár Vilmos (illetve Vámbéry Ruzstem) Sztálinról

Több más rabot is kiengedtek akkor, akikről nem volt semmi adat. Így például Lázár Vilmost, de első nekifutásra mindketten csak Győrig jutottunk. Itt találkoztunk. Nagyon nagy hatással volt rám, és egész életében mély atya–fiú baráti viszonyban maradtam vele. A baloldali értelmiség egyik legkiválóbb alakja volt, József Attila és Fejtő Ferenc barátja. Rendkívül széles körben gondolkozott. Nem hagyott hátra nagy műveket, de azt tudom mondani, hogy ő volt az minden baloldali ismerősöm közül, aki legkevesebbet tévedett.

A háború végén, az ellenállási mozgalomban, a börtönben „megjártam mélységet és magasságot”. Az eszme vonzott, de felébredtek a kétségeim is. Feltettem magamnak a kérdést, hogy miként helyezzem el ebben Sztálint, a sztálinizmust, a szovjetrendszert. Találkoztam Sztálin-hívőkkel, de olyanokkal is, akik a sztálini diktatúrában a szocializmus halálát látták. Úgy éreztem, hogy ezt éppen Lázár Vilmostól kérdezhetem meg.

Egy győri eszpresszóban is a nagy kérdésekről beszéltünk, Marxról, József Attiláról. Mondd, Vili bácsi, kérdeztem tőle izgatottan, mi a véleményed Sztálinról és a sztálinizmusról?

Vili bácsi ekkor körülnézett. Nem a kávézóban tartózkodó nyilasoktól, karszalagos pártszolgálatosoktól félt, azok úgysem értették volna. Hanem azt nézte, nem hallotta-e meg valamelyik velünk együtt bujkáló győri szocialista, aki majd feljelent bennünket a pártnál.

– *Tudod, mit mondott erről Vámbéry Rusztem?* – súgta végül. – *Nagyon szép, ha a férfiembernek feláll, de ha mindig feláll, az betegség.*

És akkor úgy éreztem, ezzel tökéletes választ kaptam. Ez kísért el a legnehezebb időkben is.

Rajk László esküje

A sopronkőhidai foglyok egy részét a németek továbbvitték. Iszonyatos odüsszeiát jártak végig. Ebbe a csoportba tartozott Rajk László is, és még sokan mások. A hazafelé vezető út is kalandos volt. Rajk különösen sietett: otthon akart már lenni, részt akart venni abban a harcban, aminek eljöveteleért az életével játszott. Végre átlépték Magyarország határát. Ekkor elfogta a pátosz. Úgy érezte, a pillanat történelmi. Letérdelt – maga is érezte a tett groteszségét, ezért kicsit túljátszotta –, és karját kitarva ilyen beszédbe fogott:

– *Most pedig esküszöm, hogy életemet a kommunizmus győzelméért és megvalósításáért fogom szentelni.*

A levegőben megállt a szó. A jelenlévők – ütöttek-kopottak, éhesek, sebettek és boldogok – éppen azon törték a fejüket, miként lehet a jelenetet folytatni, amikor Koczka Gyula előrelépett. Fizikus volt, ifjú korában Rajkkal együtt kommunista, de a természettudományos szkepszis visszatartotta attól, hogy hívő legyen. Így szólt: – *A jelenet hamis. Kérem néhány év múlva újrajátszani.*

Rajktól nem volt idegen az irónia. Nevetett, és magához ölelte a közbeszólót.

Április 4. Nemesmedvesen. Magyarország felszabadulása

Újabban nem ünnepeljük április 4-ét, mert sokan nem tekintik felszabadulásnak, és mert április 4. után a német hadsereg még visszafoglalt egy-egy falut. Ez azonban nem változtat azon, hogy a Battonyánál elkezdődött folyamat Nemesmedvesnél nagyjában befejeződött. Érdemes elmondani, hogyan történt. Én Nemesmedvesen voltam, az utolsó falu utolsó házában.

Itt mintegy páholyból néztük végig az utolsó harcot. Mi a völgyben voltunk, egyik oldalon a szovjet hadsereg, másikon a nácik, láttuk a lövéseket, a tüzeket, láttunk embereket elesni – és végül ahogy a szovjet csapatok közeledtek. Végre megérkezett a mi házunkhoz két katona. Az egyik tiszt – nem tudom, milyen rangban. Én betanultam néhány mondatot erre az alkalomra.

– *Da zdrasztvujet szovjetszkaja vlaszty! (Éljen a szovjethatalom)* – mondtam neki. Meglepődött. Nem erre a mondatra várt. Ezért hozzátettem a többi mondatokat, hogy *harcoltam a nácik ellen, a Gestapo börtönéből menekülök (Ja bjezszi iz nyemeckim polityicseszkim tyurme)*.

Rám nézett. Rendkívüli soványságom, gyermekarcomból kiütköző riadtan is akaratos tekintetem valószínűsíthette az elmondottakat (különösen, ha látott már néhány szovjet filmet az ifjú forradalmárokról). Elmosolyodott, és megrázta a kezemet. Úgy éreztem, hogy ebben a pillanatban meg kellene szólalni a harangoknak: Magyarország számára a világháború befejeződött, és valami új kezdődik.

Ez azonban elmúlt, amikor odaérkezett egy másik tiszt. Tudott valamit németül, közölte, hogy most háború van, és a szovjet hadseregnek felszerelésre van szüksége. Ezért én húzzam le a csizmámat. (Amelyet egyébként a nadrág alatt viseltem, de ő már tudta, mikor odajött – tehát az előző tiszt kifigyelte.) Végül pedig az óráim iránt érdeklődött.

Elkezdődött a pokol. Mindent felforgattak, amit lehet, elvittek. Nőket kerestek, de a lányokat mindenütt eldugták, és helyettük a néhány anya vállalta a mártíromságot. Este azzal aludtam el, hogy nem tudom, mi volt a borzasztóbb: a Gestapo vagy Nemesmedves. Testileg az első – lelkileg a második.

A felszabadulás befejeződött.

Az 1945 utáni évek

Találkozásom Enyedi Andorral és Berda Józseffel

Sárospataki életem utolsó két évében lett a református egyházmegye püspöke Enyedi Andor. Megjelent nálunk is, és nagy hatású beszédeket mondott. Jó kiállású, szálfatermetű, egyenes tekintetű ember, nemes vágású arccal. Hatalmas zengő baritonjával csodálatosan beszélt, a reformáció szónokainak módjára.

Enyedi hallotta valamelyik diák-összejevetelen való felszólalásomat, tudta, hogy a tanulmányi versenyen történelemből a nyertesek közé kerültem, és hogy felmenőim között többen voltak református lelkészek. Ezért magához hívott. Azt ajánlotta, hogy kövessem a családi hagyományt, és iratkozzam be a teológiára. Ő utána kinevel engem az utódjának.

Meghatott az ajánlata, ezért komolyan válaszoltam. Már alakuló szocialista meggyőződésemet nem mertem emlegetni, arra hivatkoztam, hogy én történelmi és társadalmi problémák elemzésével szeretnék foglalkozni, és a papi hivatás ezt nem engedné. Ő megértette, de azzal fejezte be, hogy egy-két év múlva majd térjünk vissza rá.

Ezek után 43–44-ben már nem találkoztunk. 1945. nyár végén azonban a Nyugati pályaudvar mellett, a Berliini téren egyszer csak ott álltunk egymással szemben. Szeretettel üdvözöltük egymást. Már hallotta, hogy részt vettem az ellenállásban, és börtönbe is kerültem. Együtt érzően érdeklődött.

Akkor érkezett oda Berda József, a költő. Őt a Nemzeti Parasztpártból ismertem, amelynek „Kultúrközpontját” Muharay Elemér vezette, ott működött a Muharay Együttes irodája is, aminek én voltam a titkára. Naponta találkoztam vele. Népszerű, közvetlen ember volt, a mindennapi élet költője.

Berda Jóska tehát odaért. Andor bácsi éppen rám emelte mutatóujját, és szelíden, mélyen bűgő

hangon emlékeztetett legutóbbi beszélgetésünk Istenről szóló szakaszára. Ő is szinte megremegett, amikor megkérdezte:

– *És lelki dolgában hogyan állsz, édes fiam. Hiszed-e már a te Istenedet?*

Jóska ekkor a vállamra tette a kezét, és kedveskedő hangon ő is feltett egy kérdést: – *Egy jó kis pina kéne, ugye, édes fiam?*

A világnak ebben a pillanatban vége lett. Semmire sem emlékezem, hogy mi történt ott ezután.

A legújabb kor

Az első narratíva Orbán Viktorról

1989-ben Soros György úgy döntött, hogy a fiatalok szimpatikus fiatal szervezetének, a Fidesznek támogatására létesít egy „Európa-kutató csoportot” két vezetővel (Miszlivetz Ferenc, Bába Iván) és négy taggal (Orbán Viktor, Fodor Gábor, Kövér László, Áder János). Rendes havi fizetést kaptak. És elhelyezte őket a Közművelődési Központban, amelynek én voltam a vezetője. Nagy örömmel fogadtam őket. Kaptak egy szobát, és rendszeres segítséget. Jó volt a kapcsolat, rendszeresen összejöttünk.

Abban az időben a titkárságomon dolgozott egy alig húszéves lány, Marika. Kedves, jóakarátú, valahogy még nem igazán felnőtt. De értette a helyzetet, és nagyon igyekezett segíteni. Egyszer, amikor bementem, egyedül volt az irodában, és odajött hozzám.

– *Iván bácsi – mondta –, ez a Viktor nem tetszik nekem. Ha Gábor bejön, és csak engem talál, akkor is köszön, sőt megszólít: Jó reggelt, Marika, mi újság, mit szól, milyen szép időnk van. És ha kibeszéltük magunkat, akkor kérdezi: Mikor lesz bent a Vitányi? Búcsúzáskor pedig nem felejt el minden jót kívánni.*

Nem így Orbán Viktor. Ha bejön, szinte betöri az ajtót, szétvetett lábakkal megáll, nem köszön, haragosan kérdezi: Vitányi nincs itt? Mikor jön? Mondja meg, hogy sürgősen beszélünk kell. És köszönés nélkül becsapja az ajtót.

Iván bácsi – vont le a konklúziót –, figyelje meg, hogy ebből még baj lesz!

A második narratíva Orbán Viktorról

A szabad demokraták közül különösen jó barátom volt Tardos Márton. A Valóságban is közölt cikkeket. Más pártot választottunk, de értettük egymást, a koalíció létrejöttén dolgoztunk. Meggyőződéssel támogatta a Fideszt is, Orbán Viktorral bizalmi viszonyt alakított ki. Ez azonban kezdett megrendülni, amikor egyre több jel mutatta, hogy a Fidesz le akarja mondani ezt a szövetséget.

A végét maga Tardos mondta el nekem, szomorúan. Akkor jött az európai liberális pártok lisszaboni nemzetközi kongresszusáról, ahol a Szabad Demokraták Szövetségét ő, a Fideszt Orbán képviselte. Kicsit kerülgették egymást, de aztán kimentek sétálni a tengerpartra. Megpróbálta barátilag felvetni aggályait. Az egyik a székházügy, ebben ő azt képviselte, hogy a

hatalom érdekében sem szabad átlépni az erkölcsi határokat. A másik, hogy a Fidesz elutasítja a liberálisak barátságát, és egyre inkább a jobboldalra akarja építeni a saját hatalmát.

Orbán oktató hangon válaszolt. Naiv álmodozónak nevezte Tardost. Ebből ki kell nőni. A politikát a saját törvényei, nem a naiv erkölcs szerint kell végezni. Pénzre kell szert tenni, nem kevésre, és ha megvan, nem számít, hogy miként jutottak hozzá. Aki a politikában szegény marad, nem jut semmire.

Nem váltak el haraggal, de többet nem találkoztak.

Azt már másvalakitől tudom, hogy amikor Tardos pár év múlva meghalt, a temetésén egyszer csak megjelent Orbán Viktor. Nem szólt egy szót se, csak odaállt, aztán, mielőtt még vége lett volna, megfordult és eltávozott.

Találkozás az új antiszemizmussal

1945 után olyan világban éltem, amelynek felszínén nem volt jelen az antiszemizmus. Az én köreimben legalábbis nem. Nemcsak a baloldalon, de egy szélesebb körben, amely levonta a következtetéseket a náciizmus uralmából. Már-már azt hittem, a hitlerizmus borzalma és bukása kiirtotta ezeket a nézeteket. Nem volt módom figyelni arra, hogy a felszín alatt azért tovább éltek. Meglehet, tágabb családom „dzsenti” csoportjaiban is, de egyre ritkábban érintkeztem velük. Otthon más volt a hang, mint a közösség előtt. Nálunk otthon azt mondták a gyerekeknek: – *Te úri gyerek vagy. Ez a mai világ más. De nem tart örökké. Meg fog változni, visszakapjuk a birtokot és a hatalmat. Elkergetjük a prolikat és a zsidókat. Visszaszerezzük Nagy-Magyarországot. Most azonban túl kell élniük. Ezért te az iskolában hallgass róla. És lépj be a KISZ-be, mert ha nem teszed, nem vesznek fel az egyetemre.*

A mi rétegünk gyerekei, az én fiaim is minderről szinte nem is tudtak. Nem kérdezték, hogy osztálytársaik közül kik lehetnek zsidók. Az egyik megszerette a népművészetet, de egyforma örömmel hallgatta a mezősegi, a balkáni, a román vagy a zsidó zenekarokat, sőt játszott mindegyikük zenéjét.

Ebből az álomból az első Orbán-kormány alatt ébredtem fel. A Hélia Szállóban jártam, a XIII. kerületben, egy külföldi szociológussal találkoztam. Kijöttem a Kárpát utcai trolimegállóhoz. Többen várokoztak ott, köztük egy idősebb, hetven körüli hölgy. A padon egy magas, kopaszra nyírt fiatalember hamburgert majszolt. Egyszer csak felállt, és emelt hangon megszólította a nénit: – *Asszonyom, a maga arcán látszik, hogy zsidó. Én gyűlölöm magát!*

Néma csönd lett. Mindenki döbbenettel nézett. Én rákiáltottam: – *Mit mond? Hogy merészeli?!* – A körülállók is feléledtek, felé fordultak, sőt néhány lépést tettek feléje. A fiatalember egy pillanatot kivárt. Aztán felkiáltott: – *Basszák meg!* – azzal földhöz vágta a szendvicset, és gyors léptekkel elment. Én pedig felfogtam, hogy az álmom, és vele egy korszak véget ért. És ha nem tudunk ellene tenni, visszajön egy régi.

Ezt a történetet persze sokfelé elmeséltem. Azonnal kaptam rá rímeket. Csak egyet említek. Magyarország egyik legkiválóbb írója mesélte. A Margitszigeti Nagyszállóban járt, és megállt a lift előtt. Utána jöttek még ketten. A lift kinyílt, ő belépett, majd udvariasan odafordult a soron következőhöz: – *Tessék parancsolni!* – Az azonban (jó kinézésű, javakorabeli úriember) udvariasan válaszolt: – *Köszönöm, zsidóval nem utazom együtt.*

Mindezt hallva – már akkor, 2000-ben – el kellett vagy el kellett volna gondolkoznunk azon, hogy hova jutottunk.

Az új antiszemizmus II.

A hatvanas években jó barátom volt Szilágyi György. Szerettük baloldali politikai verseit, amelyben – weimari stílusban – sok szójátékkal, olykor érdesen, de szellemesen fejezte ki érzéseit és véleményét. Nem akarta felölteni a „magas művészet” álruháját, hanem őszintén vállalta a popularitást.

Aztán már ritkán találkoztunk. Utoljára 2006 őszén. A Centrál kávéházban volt egy találkozó, és ott egymásba botlottunk. A régi barátsággal üdvözlöttük egymást, és ő rögtön feltette a kérdést: – *Azért szóba állsz velem, amikor tudod, hogy átálltam a jobboldalhoz?*

– *Persze – válaszoltam –, de rögtön kérdezni is akarlak. Mondd, ugye, már antiszemita is lettél?*

Komoly arccal nézett rám. Beletaláltam a sűrűjébe.

– *Még nem egészen, de már tanulom.*

Életem politikailag legboldogabb napja

1994-ben választási kampánygyűlésen vettem részt Békesi Lászlóval Monoron. Sokan voltak, többnyire parasztok. Békesi nem úgy viselkedett, mint a vájt eszű politikai tanácsadók javasolják. Kemény szavakkal mondta el, hogy nem könnyű idők következnek: megtörtént a rendszerváltás, demokrácia van, a magyar gazdaságot is az európai viszonyoknak megfelelően kell átszervezni.

– *Őszintén megmondom – foglalta össze –, hogy a következő két-három évben semmit sem tudok ígérni önöknek. Bizony, össze kell húzni a nadrágszíjat. De azt kérem, hogy legyenek türelemmel.*

Itt Békesi picit megállt, és szembenézett az emberekkel. Morgást, háborgást várt, hogy arra válaszoljon. Ezzel szemben hatalmas taps tört ki. Meglátszott rajta is, rajtam is, hogy meglepődünk. Erre a második sorban felállt egy csizmás, bekecses, bajszos ember, és így válaszolt:

– *Kedves Békesi úr! Ne csodálkozzon, hogy tapsolunk. Mi is tudjuk, milyen a gazdaság helyzete. Azt is tudjuk, hogy ilyenkor nem ígéretet kell, hanem cselekedni. És egyetértünk önnel abban, hogy mit kell tenni. Ki fogjuk bírni. Bátor embereket várunk, akik megteszik. Ezért tapsoltunk és szavazunk önre.*

Én pedig felnéztem az égre, és azt mondtam magamban: *Fenséges Isten! Köszönöm neked, hogy elvezettél álmaim Magyarországra.*

A boldogtalanság állatorvosi lova

Iza kortársunk volt, kedves és szép fiatal lány. Valamelyik egyetemre járt, de közben népdalt is

énekelt, innen ismertem. Egyszer nagyon sírt, mellé ültem, de egy ideig nem akart beszélni. Aztán megszólalt: – *Mégis elmondom neked a bajomat. Tudod, beleszerettem Schlezingerbe. Össze is költöztem vele.*

(Schlezinger a zenei előadó-művészet egyik fiatal ígéretének számított. Bácskából jött, jugoszláv területről, zongorista volt, és néhány nagy sikerű koncertet adott. Iza meg a szomszédból, Bánátból, Romániából származott.

– *Mégis mi baj Schlezingerrel? Csak nem zavar, hogy zsidó?*

– *Dehogy! Nem vagyok antiszemita. Az sem zavar, hogy vak. Nagyobb baj, hogy epilepsiája van. Ha rájön a roham, három hétig teljesen impotens. Én ezt is elviselném, és szívesen ápolom. Ilyenkor azonban nagyon durvává válik. Nincs egy jó szava, kiabál velem, sőt meg is ver, még hozzá nagyon keményen.*

– *Te jó Isten! Ez tényleg szörnyű – feleltem. – És milyen időnként jön rá a roham? – Úgy négyhétente. – És meddig tart az impotencia? – Körülbelül három hétig. – Akkor – igyekeztem megnyugtatni – van egy hetetek, hogy egymáséi legyetek.*

Iza azonban most már zokogott.

– *Hát éppen ez az! Mert ilyenkor megcsal egy vak zongorista lánnyal.*

Filozófiai anekdoták

Lecke a kegyes erkölcsből – Stefi néni

Első budapesti önálló lakásunk a Szentkirályi utcában volt, társbérletben. Egy kétgyerekes családdal voltunk együtt, két tíz éven aluli kislánnyal. Volt egy albérlő is a cselédszobában, Stefi néni, vénkisasszony és szentfazék. Engem nem mert oktatni, de a gyerekeknek előadásokat tartott és Bibliát olvasott.

Voltak azonban még más lakóink is: a svábbogarak, különösen a fürdőszobában. Gyakran próbáltuk irtani őket. Stefi néni ilyenkor csúnyán nézett. Egyszer ki is fejtette ellenérveit. A szülők nem voltak otthon, a két kislány a fürdőszobában taposta, aztán összegyűjtötte és szemétként dobta a bogarakat. Stefi néni egyszer csak megjelent a fürdőszobában.

– *Nem szabad ezt csinálnotok! A bogár is az Istenke teremtménye. Nem szabad őket bántani. – De akkor mit csináljunk? Hagyjuk, hogy elszaporodjanak? – Nem szabad bántani, még kevésbé megölni Istenke egyetlen teremtményét sem. Szép finoman meg kell fogni, és betenni egy kád vízbe. Ott majd megdöglök magától.*

Az örökkévalóság

Valamikor a hatvanas években László Bencsik Sándor barátom – amikor már elismert író lett – a Szovjetunióban járt, és felkereste legközelebbi nyelvrokonaink, a manysik földjét. Ő mesélte.

Ma már ott is többet hallani orosz szót, mégis van hazai nyelvű irodalom és költészet. Sikerült találkozni a legismertebb manysi költővel, Szokolowal. (A neve már orosz.) Hosszan

elbeszélgettek, így a végén meg merte kérdezni.

– *Nagyon örülök, hogy itt lehettem, de félek, hogy mit hoz a jövő. Egyre kevesebben vagytok, lassan az egész manysi nép beolvad az oroszországba. Mondd, milyen érzéssel írod te manysi nyelven a verseidet?*

– *Én ezzel nem foglalkozom. Én az örökkévalóságnak írok.*

– *De hát épp ez! Hol van az örökkévalóság, ha kihal a manysi nyelv?*

– *Nézd – válaszolta Szokolov –, Goethe kétségtelenül egy már akkor több tízmilliós népnek írt, azóta több száz millióan beszélik a nyelvet, és ez így lesz még sokáig. Manysiul pedig most néhány tízezer értenek, száz év múlva annyian se. De az örökkévalóságból nézve ez mindegy. A tízezer nem kevesebb, mint a százmillió, a száz, mint a tízezer. Ezért írok az örökkévalóságnak.*

A történet folytatását Bécsben mesélte el nekem egy nyelvész profeszszor. Szokolov irodalmi munkásságának keretéből vett birtokán olajat találtak. Multimilliomos lett, kis palotája van Moszkvában, Bécsben, a Riviérán és New Yorkban. Az örökkévalóságnak persze ez is mindegy.

A semmi filozófiája

Iván fiam négyévesen játszott egy labdával, és az elgurult. Engem kért meg, hogy nézzek a szekrény alá. Oda is néztem és válaszoltam: – *Nincs ott semmi!*

Iván elgondolkozott, majd tépelődve kérdezte: – *Most akkor mi az igazság? Nincs ott semmi, vagy pedig a semmi van ott?*

Feltette tehát a 20. század legnagyobb filozófiai kérdését a Semmi, a Nihil létezéséről vagy nem létezéséről. És ugyanúgy kérdéssel zárta, mint a legnagyobb filozófusok.

Ede József tétele Isten fogalmáról

Még az ellenállás idején ismerkedtem meg egy rendkívül érdekes őskeresztény szektával, amely később a Röck Szilárd utcában tartott fenn gyülekezeti helyet. Ők korábban és később megtagadták a katonai szolgálatot, de 44-ben úgy döntöttek, hogy a fasizmus ellen fegyvert kell fogni. Egyik vezetőjük, Kaposi Zsigmond velem együtt került a Gestapo börtönébe, és ott, mint üzenete, isteni sugallatra öngyilkos lett, hogy mi, többiek minden utat hozzá vezethessünk – akitől már nem lehet számon kérni.

Később is többször találkoztam a felekezet több tagjával, így Ede Józseffel. Ő szobafestő volt, és filozófus. Többször voltunk együtt a New York, akkor Hungária kávéházban. Büszkén mutatott a kávéház menynyezetére. Évtizedekkel azelőtt az ő híres szobafestő édesapja aranyozta – az ő segédletével – a mennyezetet.

Elmondta, hogy festéssel is foglalkozik. A lakásán is voltam – a Baross utca végén –, láttam képeit meg a freskót a ház bejárati termében. Meg egy másikat a Krisztina körúton. Egész jó képek voltak a századelő stílusában.

Elbeszélgettünk a vallásról is. Elmondta, hogy foglalkozik filozófiával, és ezért az ő vallásfelfogása filozófiai értelemben a legszélesebb. Szerinte nem szükséges Istent személyes lénynek tekinteni, mert léte nem csak bizonyíthatatlan, mint Kant mondta, hanem szükségtelen is.

– *Mi akkor az Isten szerinted?* – kérdeztem.

– *Isten mindazon kérdések összessége, amelyre nem tudjuk a feleletet. Márpedig ezek a kérdések a legfontosabbak és megkerülhetetlenek. Azt kell megértenünk, hogy mint kérdések meghatározzák az életünket, de soha senki sem fog tudni rájuk egyértelmű választ adni.*

Helyünk a világban

Krebízni

Bárdos Lajos mesélte az alábbi történetet, amely arra példa, hogy a magyar polgárság nem etnikai (pláne „faji”) alapon jött létre, hanem különböző népcsoportok (németek, szlávok, románok, zsidók) természetes – bár küzdelmes – egybeolvadásaként.

Az Operaház zenekara például száz-százötven évvel ezelőtt jobbra cseh, szlovák és német-osztrák zenészekből állt. A próbákon is így beszéltek, pláne, ha a karmester sem volt magyar. Innen a történet, amely valamelyik Erkel-darab bemutatójához kapcsolódik. Valamelyik szólam többször nem lépett be időben a darab egy részénél. Ezért a karmester megállította a próbát, és felszólította a szólam tagjait, hogy írják be, mikor kell belépni. Az utasítás így hangzott (szláv anyanyelvűeknek is jól érthetően):

Zwei Takten nach Krebízni. (Két taktussal Krebízni után.)

Vagyis akkor, amikor a szövegben a következőt éneklik: „*A magyarok sorsát nem lehet idegeneKRE BÍZNI.*”

Szentgallen

A nyolcvanas években a Közművelődési Intézet meghívást kapott egy UNESCO-konferenciára Svájcba. A témakörben külön szerepet kapott a zene, ezért Sági Mária utazott ki, aki több idevágó kutatást végzett és publikált. Egyik nap kirándulás volt programban a közeli Szentgallenbe. Végigjárták a várost, majd bementek a nevezetes templomba. Az idegenvezető hosszasan ecsetelte a kalandozó magyarok rémtetteit, hogyan bántották a békés polgárokat, milyen alpári módon mulattak és hogyan zabáltak.

Sági Mari iskolai tanulmányaiban nem szerepeltek a kalandozó magyarok bűnei, ezért váratlanul érte. Szép, szelíd arcával, minden felesleges deka híján jó alakjával az ártatlanság szobrát lehetett volna róla mintázni. Egyszer csak azt érezte, hogy minden szem rámered, de nem mosolyogva, hanem szemrehányóan: lám, ilyenek vagytok ti, magyarok. Úgy érezte, hogy most neki kell felelni a magyar múlt bűneiért.

– *Nem én tehetek róla!* – mondta (természetesen angolul) reszkető hangon. És kicsordultak a könnyei.

Thomas Kuhn

Thomas Kuhn a tudományszociológiában világhírű tudós. Több könyvét ki is adták magyarul. Hírlík is, hogy magyar származású. Nekem elmesélte ennek történetét, amikor 1978-ban egyszerre érkezünk Torontóba, az ISA (International Sociological Association) kongresszusára, ugyanabba a szállodába. Rögtön lementünk vacsorázni. Megkérdeztem tőle, így van-e.

Örült, hogy rögtön egy magyarral találkozott, érdekes története van az ő magyarságának. Édesapja egy Kun nevezetű magyar katonatiszt fia volt, de liberális elveket vallott, ezért elhatározta, hogy kimegy Amerikába. Megszökött, eljutott Fiuméba. Pénze nem volt, illegálisan szállt fel egy hajóra, és megbújt az egyik raktárhelyiségben. De nem volt ennivalója. Szerencséjére kicsit feljebb merészkedve találkozott egy szép fiatal lánnyal, aki arra mászkált. Beszélgettek, a fiú elmondta problémáját, a kislány pedig attól kezdve ellátta étellel. Lángoló szerelemben estek. A lány elmondta, hogy problémát fog okozni a származás, mert szülei hithű, ha nem is ortodox zsidók. Amikor kiszálltak New Yorkban, odaálltak az apa elé, és Sári elmondta, hogy szeretik egymást, apjuk áldását kérik. Reszketve várták a választ.

Az apa komolyon nézett, és odafordult a fiúhoz: – *Hogy hívnak, édes fiam?* – A fiú hozzákezdett a vallomáshoz: – *Kun Tamásnak.* – Az apa itt közbevágott. – *Jól van. Szóval Kohn, tehát zsidó vagy. Minden rendben, áldásom rátok.* Aztán elmentek egy rabbihoz, összeházasodtak, elfogadták zsidónak, nem firtatták, hogy, mondjuk, körül van-e metélve. Ő meg rendszeresen járt templomba. Ha nem is tanult meg jól héberül, a legfőbb imákat el tudta mormolni.

Mindezt a halálos ágyán mondta el gyermekeinek. Azok pedig liberális világnézetet vallottak, nem csináltak belőle problémát, megértették.

Csikszentmihályi

1978-ban egy hetet voltam vendégségben a Chicagói Egyetemen. A ma már világhírű Csikszentmihályi Mihálynál laktam. Ő már kint született, de tökéletesen beszéli nyelvünket. Felesége lengyel, ott volt az asszony édesapja is. A vacsoránál a közös lengyel–magyar múltról beszélgettünk, Nagy Lajostól Báthorin át Bem apóig és a második világháborúig – természetesen angolul.

Az asztalnál ült a házaspár kamasz fia is. Figyelmesen hallgatott, majd így szólt:

– *Ahogy figyellek benneteket, egyre inkább örülök, hogy nem vagyok sem lengyel, sem magyar, hanem amerikai. Ti minden húsz évben egy nemzeti katasztrófáról emlékeztek, még a második világháborút is kétszer veszítettétek el: az elején és a végén. Én meg minden húsz évben egy csodálatos eredményről, győzelemről tanulok. Ezért úgy érzem, hogy itt érdemes élni.*

A még mindig élő Horthy Miklós

A 2006. októberi nagy tüntetések után be kellett mennem a Parlament melletti kormányzati

irodaházba. A tér még mindig tele volt tüntetőkkel, nehéz volt átküzdenem magamat. Visszafele szinte lehetetlennek látszott a távozás.

Ott volt azonban az őrségben egy ötven év körüli katonatiszt, aki azonnal a segítségemre sietett. Odajött hozzám, és megszólított.

– *Jöjjön, Vitányi úr, én majd kivezetem.*

Meg is indultunk. Katonás léptekkel, komor arccal, másfél méterrel ment előttem. Így sikerült minden baj nélkül eljutni a Kossuth tér sarkáig. Megálltunk egymással szemben, én hálásan megköszöntem. Ő pedig egy katonai jelentés hangvételével válaszolt.

– *Kötelességem volt. Ön Horthy Miklós unokaöccse. Édesapám Horthy Miklós testőrségének volt az egyik vezetője.*

Majd vigyázzba vágta magát, és tisztelgett.

-

Összefoglalás

Az emberi közösség alapja: ne ejtsük a csomagot egymás lábára

Mint említettem, legjobb barátaim közé tartozott László Bencsik Sándor. Változatos pályát futott be. Néptáncosként kezdte, eljutott a Honvéd Művészegyüttes vezetéséig. Mint ismert író végezte, könyvei jelentek meg, színdarabjait mutatták be. Közben azonban a legváltóságosabb helyzetekbe került, hosszabb ideig csomagoló segédmunkásként dolgozott. Ennek tanulságát szeretném befejezésül és mintegy összefoglalásként felidézni.

– *Meg kellett tanulnom – mondta –, hogy mi a közösségi élet alapja. Nem az, hogy szeretni kell egymást, hanem hogy ha közösen visszük a csomagot, ne ejtsük egymás lábára.*

Tetszik

10 ember kedveli. Legyél te az első az ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Vitányi Iván: A hatalom magyar modellje** Itt vagyunk együtt nem kevesen, több óra óta. Jóleső érzés,...
2. **Vitányi Iván: A magyar abszurdokrácia jövője** Jó ötlet Abszurdisztánnak nevezni a politikai és részben a köznapi...
3. **Vitányi Iván: A baloldal ma és holnap – Magyarország és a magyar szociáldemokrácia** Az itt közölt írás egy három részből álló nagyobb dolgozat...
4. **Vitányi Iván: Nyugat és kelet között – a gyepűn (A magyar társadalom helyzete)** Az 1990 óta eltelt két évtized óriási, de még befejezetlen...
5. **„Magyar dolyffel...” Csepeli György, Kolosi Tamás, Pikó András (moderátor) és Vitányi Iván kerekasztal-beszélgetése** – Vitányi Iván téziseiben van egy kulcsfogalom: az egyharmadország. Nálunk...

Cimkék: **Vitányi Iván**